

Jaromír Chmelař: Stroje mě fascinují

„Kvalita pracovního prostředí má podstatný vliv na tvořivou aktivní náladu anebo únavu a úrazovost. Snažím se proto respektovat potřeby člověka,“ říká designér Jaromír Chmelař, jehož celoživotním koníčkem i profesí jsou stroje, zejména polygrafické.

Na začátku osmdesátých let jste vystudoval strojní inženýrství, v devadesátých letech jste ve studiu pokračoval na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, kde jste studoval u profesora Otakara Diblíka. Proč jste se ke studiu vrátil?

Fungoval zde známý postup po vývojové spirále a také souhra šťastných náhod. Strojní obor jsem si zvolil, protože mne od dětství zajímaly stroje. Zpočátku zejména dopravní prostředky a stavební stroje, lokomotivy (obzvláště ty parní), bagry, nákladní auta, jeřáby, buldozery, letadla, závodní automobily, zkrátka vše. Na strojích mne fascinovala jejich mohutnost, síla, výkon a postupně, což bylo již dost určující pro budoucí profesi, i jejich tvar a konstrukční provedení.

V roce 1983, po studiu na strojní fakultě, jsem absolvoval první pracovní praxi

u výrobce náramkových hodinek PRIM a nástěnných hodin. Zájem o stroje větších rozměrů mne přivedl v roce 1985 do ADAStu Dobruška, k výrobci strojů pro polygrafický průmysl – ofsetové archové stroje Dominant se zde montovaly, ale také vyvíjely a vyráběly jejich funkční části. Protože byly určeny převážně pro export do celého světa, vzpomínám, že nám jen tak neprošlo nedostatečné řešení tvaru. V roce 1994 se firma s novým názvem Dobrušské strojírny rozhodla vyvíjet nový ofsetový tiskařský stroj. Stroj pro budoucnost s lepšími mechanickými prvky, elektronickým ovládáním a také novým tvarem. Jednou ze šťastných okolností bylo rozhodnutí vývojového oddělení navázat na spolupráci s designérem Otakarem Diblíkem, který se již před rokem 1968 podílel na navrhování krytů tiskařských strojů. Profesor Diblík pozvání přijal a byl

potěšen, že se může po letech podílet na tvarování vnějšího vzhledu nového tiskařského stroje právě v Dobrušce a dokonce i s konstruktéry, se kterými dříve spolupracoval.

Pan profesor Diblík si při spolupráci všiml mých návrhů tvarových řešení a stylu kreslení a k mému velkému překvapení mi nabídl možnost externího studia na VŠUP v ateliéru designu. A to byla další šťastná náhoda, která mne přivedla k rozhodnutí studovat design i po delší, téměř čtrnáctileté přestávce od technického studia na ČVUT.

Co pro Vás tento návrat znamenal?

Byl jsem nadšen a zároveň jsem si uvědomil, že je nutné tuto šanci využít. A zde je ta provázanost s minulostí: dlouhodobý zájem o tvary strojů, využití pro stavbu modelů, později začlenění do konstrukční praxe a nyní nabídka studia na VŠUP u profesora Diblíka! Určitě to bylo i splnění snu podílet se více na vývoji strojů nejen jako konstruktér, ale i jako designér.

Otakar Diblík od roku 1968, kdy emigroval do Itálie, spolupracoval s milánským studiem Bonetto. Po revoluci se vrátil z mekky designu do Československa a začal zde vyučovat. Jaký profesor Diblík byl a co Vám dal?

Pan profesor Diblík byl velice komunikativní, otevřený a vstřícný člověk – dokázal nám studentům i spolupracujícím technikům přímo sdělit vše, co pokládal za důležité. Podělit se o znalosti a zkušenosti. Měl široký záběr zájmů, vynikající znalosti z oboru strojíního a techniky celkově, i když původně studoval architekturu staveb. Zajímal se o hvězdy – navrhoval a stavěl i hvězdářské dalekohledy; fotit vesmírné objekty byl jeho koníček. Znal jsem ho i po emigraci – v čase jeho fyzické nepřítomnosti v Československu, a to prostřednictvím jeho designérských prací pro tehdejší československý průmysl z let padesátých a šedesátých. Jen při-

pomenu například revoluční řešení tvaru kabiny traktoru Zetor Crystal (celoskleněná kabina), dodnes elegantní rychlíkovou lokomotivu E32 zvanou laminátka, autobusy z Karosy Vysoké Mýto Škoda 706 RTO nebo luxusní vybavení dálkového autobusu 706 LUX pro výstavu EXPO 58 v Bruselu.

Otakaru Diblíkovi vděčím za to, že mi pomohl vidět soulad tvaru stroje s jeho konstrukční, funkční a technickou stránkou. Naučil mne propracovat design do nejmenších detailů, brát ohled na ergonomii a snadnou ovladatelnost.

Vyprávěl Vám o designéřské praxi v Itálii?

Pan profesor se zmiňoval o jeho práci v italském atelieru Bonetto. Vypracoval se zde až do funkce hlavního designéra studia. Studio se podílelo na projektech pro firmu Olivetti, výrobce frézek a pracovních center, Romi, výrobce soustruhů, dále navrhovali interiéry automobilů Fiat a Lancia či donedávna v celé Itálii používaný telefonní automat.

Jak vypadala situace českého designu v 90. letech, kdy padly hranice s tzv. západním světem? A jaká změna to byla pro Vás jako zkušeného designéra?

V oblasti designu jsem začal pracovat profesionálně až v polovině devadesátých let, z vlastní zkušenosti to tedy neumím posoudit. Ale profesor Diblík

vzpomínal, jak na ulmské Hochschule für Gestaltung přednášel o organizaci československého průmyslového designu. Referoval o vládní politice uplatňování a sledování designu v některých strojírenských podnicích a posuzování úrovně designéřských projektů stanovenými odbornými komisemi. Nikdo z posluchačů z této proslulé designéřské školy mu nechtěl uvěřit, že by bylo možné provádět design za takových omezujících podmínek.

Je dnešní český průmyslový design stále poznamenán tímto poválečným vývojem?

Myšlení a tvořivost designérů se odpoutala velice brzo od této etapy – kreativnost a nápady směřují vpřed a těžko je lze spoutat. Tomu nasvědčují i úspěšné projekty našich designérů pro české i zahraniční firmy, spoluúčast designérů v zahraničních designéřských studiích, ocenění na soutěžích. Projekty průmys-

lových designérů z České republiky jsou ve většině případů určitě srovnatelné, co se týká kreativity a nápadu, s těmi zahraničními. Změnily se především podmínky: mladí designéři mohou studovat v zahraničí, účastnit se stáží v renomovaných firmách, pracovat s novými technologiemi.

Pro uplatnění tvořivosti, zejména průmyslových designérů, je však nutné mít příležitost pracovat na konkrétních zakázkách, nemá význam dlouhodobě stráždat projekty jen do zásuvky. Zde vidím určitý problém v tom, že některé výrobní firmy mají poněkud obavu oslovit průmyslového designéra a spolupracovat na projektu výrobku již od začátku jeho vývoje. Někdy se přizve designér, až když je výrobek prakticky hotov a má se upravit tvar pro lepší vzhled. Právě probíhající přehlídka Designblok ale ukazuje, že české firmy postupně začínají čím dál více spolupracovat s českými designéry.

Stále živý proces

Poměrně dlouho jste se zabýval designem polygrafických ofsetových strojů, nyní se věnuje designu v širším měřítku. Co vás na designu těchto strojů přitahovalo a stále přitahuje?

Polygrafické stroje jsou fascinující svými vysokými požadavky na přesnost a funkční stabilitu i na řešení vnějších částí z hlediska bezpečnosti, ergonomie, přístupu k vnitřním mechanickým částím z důvodu servisu a údržby. Jde o skutečně špičkovou techniku – vyrábí je jen několik vyspělých zemí na světě –, ale stále se vyvíjejí a musejí splňovat další požadavky z hlediska technologie tisku, ovládání s pokročilou automatizací úkonů ovládání stroje. Takže vývoj těchto strojů je stále živý proces a to mě na práci baví.

Na co všechno musíte brát při jejich navrhování ohled?

Tiskařský stroj musí splňovat především tiskové vlastnosti, to je samozřejmé, ale musí být snadno obsluhovatelný, rychlý. Také bezporuchovost při dlouhodobém použití ve více směnném provozu je sledovaný parametr. Tyto stroje jsou velice nákladná zařízení a hodina prostoje je pro tiskárnu velice drahá. To jsou vlastnosti spíše technické a provozní. Po stránce vzhledu stroje jsou kladené velmi přísné požadavky na bezpečnost obsluhy před rotujícími částmi. Designér musí skloubit tyto požadavky tak, aby celková kompozice stroje byla sladěná.

Čím je tedy možné odlišit se od konkurence?

Samotná základní geometrie tvaru rámu klasických tiskařských ofsetových strojů je poměrně ustálená a podobná u všech výrobců – je daná technologií ofsetového tisku. Pak jsou mantinely pro designéra zúžené, a musí proto citlivě pracovat s jednotlivými moduly, detaily a zbarvením. Také tvar ovládacích míst nebo jejich poloha jsou velice důležité a ovlivňují celkový vzhled. Dále pomocné prvky, jako jsou stupačky, madla a pochůzní lavice okolo stroje, dotvářejí celkový tvar. Není dobré žádnou část podcenit. To jsou všechno také mimochodem záležitosti, které mi vštěpoval při studiu designu profesor Diblík. Důležité je zabývat se i označením loga výrobce a typu stroje. Také použití elektroniky vnáší nové možnosti spojené s vnější komunikací stroje s obsluhou (ovladače, displeje touch screen). Tím vším je možné se odlišit od konkurence.

Myslíte si, že je u strojů důležitý kromě funkčních a provozních vlastností také vzhled?

Každý výrobce, který má snahu výrobek dobře prodávat, se snaží vtisknout výrobku osobitý a originální vzhled pro odlišení od konkurence. Je zajímavé sledovat, jak výrobci stále více dávají důraz na vzhled stroje. Prezentace strojů na světových výstavách a veletrzích si nezdají v boji o zákazníka s jinými předměty a výrobky, například automobily.

Výběr stroje na základě tiskových vlastností je prioritní, ale dobře zpracované provedení vnějšího krytování dává najevo, že výrobce neoponechává nic náhodě a precizně budou provedené i vnitřní mechanické části stroje.

Zpříjemnit pracovní prostředí

Jak může designér lidem zpříjemnit práci?

V pracovním procesu je zaměstnaný člověk obvykle osm hodin denně, někdy i více. V porovnání s jinými činnostmi člověka je to opravdu podstatná část života v produktivním věku. Tím, že jsem byl v kontaktu s výrobní průmyslovou sférou od první praxe, uvědomil jsem si, že časově dlouhodobé působení pracovního prostředí má podstatný vliv na pracovní pohodu, na tvořivou aktivní náladu a také únavu a úrazovost. Snažím se proto respektovat potřeby člověka, kterými je i estetika prostředí, která zlepšuje náladu, a také ergonomie, důležitá pro snadnou obsluhu a snížení únavy. Důležitá je například poloha ovládacího panelu pro řízení stroje, zachytitelné madlo pro zachycení či podepření, odkládací misky na pomocné nářadí, prostor pro nohy při přistoupení či dlouhodobém stání u stroje či dostatečné mezery pro přístup do stroje. Nesmíme také zapomenout na odhlučnění stroje.

Může ke zpříjemnění prostředí industriálních prostor přispět také jejich architektura?

Zcela určitě. Jsem o tom přesvědčen a fandím firmám, které se o to snaží. Uvědomuji si, že se snadněji hledá řešení tam, kde vzniká nový objekt firmy a obtížněji při přestavbě nebo přístavbě výrobních prostor ve starších objektech.

Napadá Vás nějaký příklad takové průmyslové stavby?

Velmi zajímavé nové objekty mají některé firmy, se kterými spolupracuji. Objekt společnosti Pivot v Šumperku byl oceněn dokonce jako Dům roku 2004, dobře je řešen objekt firmy Unita v Letohradě. Působivě je řešena rekonstrukce původních průmyslových budov Soma v Lanškrouně.

Zabýváte se také problematikou environmentálně odpovědného designu?

Stroje sami o sobě vždy ovlivňují životní prostředí. Je to již při jejich výrobě (zpracování surovin, energetickou náročností při zpracování kovových polotovarů a výrobě vlastních dílců), při jejich provozu (spotřeba energie, samotný realizovaný technologický proces na stroji s případnou mírou odpadu, hluku a vibracemi) a pak také v konečné fázi při jejich likvidaci. Jelikož mám přírodu ve velké oblibě, jsem v ní neustále v kontaktu (pracuji v malém městě v podhůří Orlických hor) a vážím si jejího přínosu pro život člověka. Mám snahu toto vše respektovat a nežádoucí účinky snížit.

Kolik lidí pracuje na návrzích složitějších strojů? Co přesně je práce designéra?

Pro složité polygrafické stroje je potřeba ve vývojové etapě dobře fungující tým techniků-strojařů, elektrikářů, pracovníků vyvíjejících ovládací software. Nejčastěji na projektech pracuje kolem deseti vývojářů. Obvykle projekt začíná pouze s jedním, hlavním projektantem – předá se zadání, projednají se požadavky. Vznikají základní rysy koncepce stroje. Toto je také nejnepohodnější časové období pro vstup designéra do týmu vývojářů, protože je možno již hrubé rysy designu navrhnout podle představy ve formě studie a již konzultovat s dalšími pracovníky jednotlivých částí stroje. Pak se již studie rozpracovává do detailů, provede se konečný návrh představy designéra a předloží ke schválení. Po odsouhlasení se rozbíhají konstrukční práce naplno a řeší se konkrétní střety s mechanismy stroje. Stále je vše živé a proces vyžaduje od designéra udržet navrhnuté tvarové řešení, případně pružně a citlivě provést úpravy. Je to nesmírně tvořivé a krásné období ve vývoji výrobku.

Jaké další výrobky navrhujete?

Mimo strojů pro již zmíněný polygrafický průmysl jsou to dále tepelná čerpadla, technologická povlakovací zařízení, topná technika, vitríny pro cukrářské zboží a lahůdky, nakládací zařízení, části technologických linek pro šterkovny a kameolomy, pro automobilový průmysl jsem navrhoval reliéfy autokoberců a v přípravě jsou projekty pro zdravotnictví.

A máte také nějaké osobní zkušenosti z praxí v zahraničí?

Osobní zkušenosti mám, pracuji vlastně pro dvě firmy, které vyrábějí a vyvíjejí výrobky

v České republice, ale jsou spojené se zahraniční firmou. Navrhované projekty designu se schvalují v ústředí firem v zahraničí, projekt designu tvořím u nás s týmem českých vývojových pracovníků. Tyto výrobky se zde i vyrábějí. Dále navrhuji design pro vybraná laminovací zařízení pro firmu GBC Professional z USA. Díky internetu a elektronické poště je tato spolupráce na dálku možná.

Jste držitelem několika prestižních cen, které udělovalo dnes již bohužel zrušené Design centrum ČR. Dvakrát za sebou jste získal Cenu za vynikající design, naposledy za flexotiskový stroj a archovací stroj. Čím jste oslovil porotu?

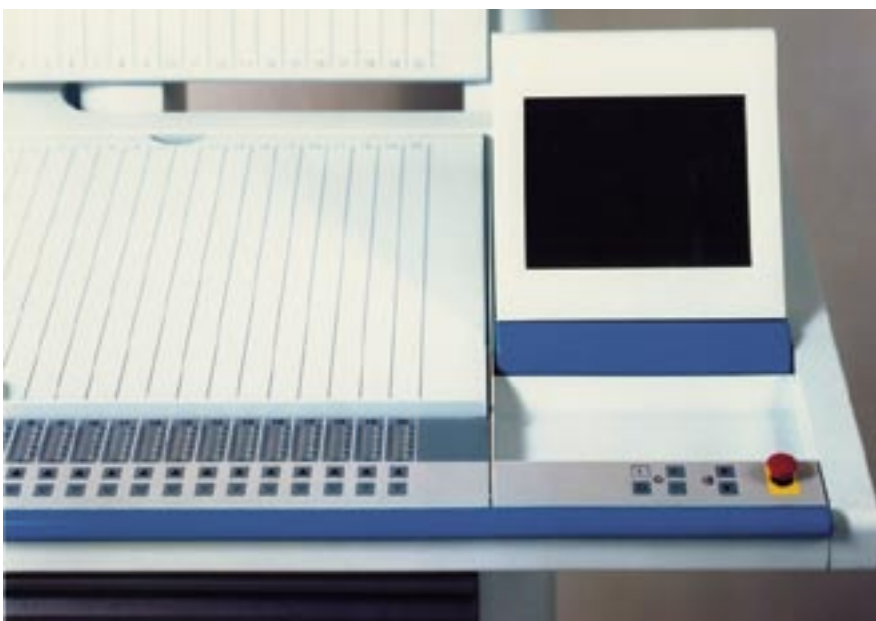
Nedílnou součástí práce v designu je i možnost porovnat svoje schopnosti s kolegy. Dřívější pravidelné vyhlašování soutěže Design centra ČR Vynikající výrobek roku mapoval stav úrovně designu v ČR. Snažil jsem se s výrobcí, kteří realizovali mé návrhy designu, vždy účastnit této soutěže. V případě Vámi zmíněného stroje porota ocenila výrobní technologii, ergonomii a také vzhled. Takováto ocenění i hodnocení poroty jsou obrovskou motivací pro další tvořivou práci. Je i pro výrobce strojů také potvrzením, že jeho výrobek je i po této stránce kvalitní.

Na jakých zakázkách pracujete nejraději? Lze to nějak definovat? Platí, že čím složitější stroj, tím náročnější designérská práce?

Jsem přesvědčen a praxe mi to potvrzuje, že zajímavá je každá práce na designu nového výrobku. Čím je složitější stroj, tím více cítím odpovědnost za vnější vzhled z důvodu vázání obrovských nákladů na jeho vývoj a vyrobení prototypu. U menšího výrobku zase mohou vzniknout zajímavé momenty, kdy se bojuje o proporce z hlediska milimetrů vnitřní konstrukce. Vždy jde však o tvořivou činnost s možností ovlivnit tvar výrobku a to mi vyhovuje.

Kateřina Kotalová

Foto: archiv Jaromír Chmelař

Jaromír Chmelař: Stroje mě fascinují

„Kvalita pracovního prostředí má podstatný vliv na tvořivou aktivní náladu anebo únavu a úrazovost. Snažím se proto respektovat potřeby člověka,“ říká designér Jaromír Chmelař, jehož celoživotním koníčkem i profesí jsou stroje, zejména polygrafické.